

Rényi Rezső telekkönyvi „utasítását” hogy lehetne alóla menekülni; nem kapunk benne semmit. Erre jó a te leveled: megnyugtató egészen: „idejében érkezett, még ma be lehet adni — ha elkésztet volna is segítettünk volna a dolgon; de *jobb így*”. Én is azt mondom rá: *jobb így* és teljesen meg voltam nyugodva. Kevés nap tartott e nyugodtság: ismét érkezik Kálmántól egy telegrafi rövidségű depech, mely a dolgot csak mellékesen és könnyedén érinti, s melyből én csak azt tudom meg, hogy a beadás *még az nap helyett négy nap múlva* történt, s az okirat a szerinti módosuláson ment át.

Motívumot, körülményt, semmit nem látok, csupán a pusztá tény, mely az előbbi szándékkal ellenkezik, nem tudom mi jött közbe, miért kellett ennek így lenni, ha amúgy is meglehetősen; szóval semmi világosságot nem látok, csak a két egymással ellenkező hirt. — Ehhez járul, hogy én az utolsó 14 év alatti juridica theoriából és praxisból nem tudok többet, mint azt, hogy újságbélyeg és trafikdohány létezik, meg hogy az emberre ott is büntetés, executio vár, ahol meg sem álmodná. Volna ugyan nekem egy jogász fiam, de az sem jutott még eddig a §-ig. Ami engem illet, igaz hogy notárius is voltam, de az is igaz, hogy 48 előtt ha két okirat kerül elélem, melyek dátuma nem egyezik, holott a kettő egy: bizony falsumnak ítéltém volna én, s a tekintetes vármegye sem rogtotta volna le ítéletemet. Miféle praxis fejlődött ki azóta, arról úgy nem tudok semmit, mint a holdbeli törvénykezésről. — No már, ily nézet vevén gyökeret bennem: csoda-e ha megriadtam a lépésen, melyet úgy tekinték mint a legnagyobb *kényszerűség okozta desperatus lépést* s így gondolkozva, még triplát is inkább óhajtottam vissza, mint ennek öntudatát és következményeit viselni. S úgy történt az a *humoros* kifakadás, mely különben nem volt oly komolyan értve, mint ahogy hangzik; hogy 18 ezerért *ilyen s ilyen* okiratot vettünk. Ha én ezt *szóval* mondom előtted; bizonyára nem fogsz benne okot találni a neheztelésre, mert láttad volna a humort mely rajta előmlött; éppen úgy, mint mikor nem ismerve a földet, azt mondtam szintén humorosan: mi hála istennek, veszünk 18 ezer forint árá *vizet*. Effélét én gyakran mondok, s a ki körülöttem van és hallja, tudja mennyire kell komolyan venni, de levélben rettentő mogorva feljajdulásnak tetszik, s otromba sértő vádaskodásnak. Egyébiránt az utóbbi levelet nemcsak nem dictáltam, sőt nem is én mondtam Lacinak hogy írja; én aggódtam, igaz és szerettem volna körülményesen tudni a dolgok okát-fokát, de Laci proprio impulsu ragadott tollat, s a levélben használt argumentumok legnagyobb része is az ő prokatori „írásbeli censurája”.

Leveledet pedig — melynek sértett és neheztelő hangja jobban fáj nekem mint az egész szerződés historia eleitől fogva mostanig — nemcsak a felhatalmazás szerint felhasználni soha eszembe nem *volt*, nem *van* és nem *lesz*: sőt ezennel visszaküldöm éppen azért, mert benne az a bizonyos passus előfordul; se fiókomban se lelkiösmeretemben nem férne meg ily charta bianca, attól akinek én *nem ezzel* tartozom, és soha szándékosan megfeledezni nem fogok arról, hogy mivel tartozom.

Azért legyen evvel örökre bezárva e kellemetlen historia. Gondoskodjál, hogy november 1-én fizethessek, s ha akadály volna, idejében tudósíts; addig pedig tarts meg, vagy fogadj be ismét rokoni jóindulatodba.

Szerető bátyád

Arany J.

Ezzel véget ért a vita. A nehezményezett levelet megsemmisítették és e kinos tárgyról nem esett több szó közöttük.

Nej Klára-Mária

ARANY JÁNOS LEVELE NEJ FERENCHEZ

Dédapám, Nej Ferenc hátrahagyott kéziratái között találtam Arany János saját kezével irt következő levelét: Nagy Kőrös okt. 4, 1853

Tisztelt honfi!

Garay barátom számára e Boeotiá/ban csak egy előfizető akadván/ azt küldöm olly kéréssel, hogy a szo/kott nyugtatványt kezemhez juttat/ni sziveskedjék.

Üdvözetem mellett

tisztelője
Arany János

A levél előzménye a következő:

Néy Ferenc író és pedagógus, akinek munkásságát e sorok írója *Néy Ferenc élete és munkássága, 1874–1889 c.* doktori értekezésében részletesen feldolgozta, író-társa és jó barátja volt a költő Garay Jánosnak. Néy Ferenc *Garay János összes költeményei* (Pest, 1854.) c. „baráti megbízásból”, általa kiadott mű bevezetésében azt írja barátjáról, hogy; „Híven osztozott a magyar költő” köz-sorsában: nélkülözés, szenvedés és gond környezék őt szüntelenül.” E bajok betetőzésekként a szerencsétlen költő élete utolsó évében, egyéb súlyos betegsége mellett meg is vakult. Így hát a műveinek kiadásával járó sok gondot és fáradságot már nem vállalhatta. Ezeknek terhét Néy Ferenc vette magára. Ő vállalta bizonyára egy részét annak a sok kudarcnak és keserű csalódásnak is, amelyet a könyv kiadásáért vívott nehéz harcban el kellett szenvednie elsősorban a már halála küszöbén álló költőnek magának.

Szinte hihetetlen, hogy a kiadás milyen nehézségekbe ütközött. Néy Ferenc a mű előszavában részletesen ismerteti az egész kálváriát, amelynek lényege ez volt; „Az előfizetési felhívást ez érdekében 1853-ki martius 14-én bocsátottam közre az aláírási ívekkel együtt. E felhívásban a 'pénzek' beküldésének határnapjával martius 15-ke vala kitűzve.

Ezt követte martius 22-kén a 'Pesti Napló' 910. számában megjelent következő felhívásom . . .”

„E felszólítás — fájdalom — nem hozá meg az ohajtott eredményt. Június 15-keig mint az előfizetések' beküldésének utolsó határnapjaig csak 167 előfizető jelentkezett . . . Július 6-kán tehát valamennyi hírlapokban következő újabb felszólítást intéztem a közönséghez . . .” E felszólításban a hangsúly már egyre inkább a „részvét, a rokonszenv, a felebaráti szeretet”-en van; „Nem hihetem, hogy oly kevés részvevő kebelre találjon Garaynak sorsa, mint amennyivel eddig találkozott. Igen én hiszem, hogy lesz némi sikere ez újabb kérelmemnek. E hitben, e reményben folyvást várom és elfogadom a beküldendő aláírási íveket s előfizetéseket; de egyúttal a munka' megjelenésének idejét novemberi vásárra vagyok kénytelen halasztani. —”

E felhívás ihlette Weisz Bernát Ferenc pesti nagykereskedőt, s az ő indítványára Bohus-Szögyényi Antoniát és szentgyörgyi Horváth Edmundot, hogy a beteg költő támogatására, valóban nemes gesztussal, 900 pengő forintot ajánljanak fel a könyv kiállítás költségeinek fedezéséhez, kamatmentes kölcsönként. Az előfizetők kielégítése után, a bolti áron eladandó példányok jövedelmének feléből kívánták csak az összeget törleszteni, másik felét a költőnek és családjának ajánlották fel. Ez tette lehetővé, hogy a mű egyáltalán megjelenhessen. Szeptember 25-én és október 23-án Néy Ferenc újabb előfizetési felhívása ellenére is egész Magyarországon mindössze 260 személy akadt, aki Garay János műveire előfizetni hajlandónak mutatkozott.

Ezek között az előfizetők között volt az is, akiről Arany János ír idézett levelében, sőt több mint valószínű, hogy ez az egyetlen előfizető ő maga volt. Aranyról tudjuk, hogy Garayt szerette és becsülte, s egy alkalommal valaki előtt, aki lekicsinylő megjegyzést tett rá, erélyesen védelmébe vette. Ha erről Garay talán nem szerzett is tudomást, hirtelen bekövetkezett halála előtt (november 6-án) egy hónappal az Arany által írt levél talán egy utolsó fénysugár volt elborult életében.

Csorba Zoltán

ERDÉLYI JÁNOS LEVELEI KAZINCZY GÁBORHOZ

Erdélyi János levelezéséből 1905-től kezdve többen publikáltak töredékeket. A levelezés teljes gyűjteményét a Magyar Tudományos Akadémia adta ki „A Magyar Irodalomtörténet Forrásai” c. sorozatban. Az első kötet 1960-ban, a második 1962-ben jelent meg. Sajtó alá rendezte és jegyeztelte T. Erdélyi Ilona. A kitűnő mű első kötetében Kazinczy Gábornak 15, Erdélyi Jánoshoz írt levelét olvashatjuk 1837–43-ból, a második kötetben 2 levelet 1851–52-ből. Az első kötet 365. jegyzetlapján írja T. Erdélyi Ilona: „Erdélyinek Kazinczyhoz (Gáborhoz) írt levelei elvesztek”. Több helyen is panaszozza ezt a sajnálatos ténytet.

Akkor tényleg ez volt a valószínűség, de azóta kiderült, hogy szerencsére nem ez a valóság. Erdélyi Jánosnak Kazinczy Gáborhoz írt és elveszettnek hitt levelei a felszabadulás után indított nagy levéltári begyűjtés alkalmával a Vladár-hagyatékából a Miskolci Állami Levéltárba kerültek, s ömlesztve várták sorsukat. Hogyan kerültek a Vladár-gyűjteménybe és napvilágra a levelek?

Kazinczy Gábor a szabadságharc bukása után nemcsak önmagával hasonlott meg, hanem családjával, valamint szűkebb szülőföldjével, Zemplén megyével is. Ezért családi és politikai megfontolásból a hozzá érzelmileg igen közel álló özv. Vladár Józsefné Lónyay Sarolta kastélyába költözött, s a Borsod megyei Bánfalván, a Vladár-kastélyban élte le utolsó